

**В спеціалізовану вчену раду Д 41.086.04
при Національному університеті «Одеська юридична академія»,
м. Одеса, Фонтанська дорога, 23**

**ВІДГУК
офіційного опонента
старшого наукового співробітника К.О. Савчука на дисертацію
ЗУБЧЕНКО НАДІЇ ІГОРІВНИ
«Міжнародно-правове співробітництво держав у сфері забезпечення
добробуту тварин та їх захисту від жорстокого поводження»,
подану на здобуття наукового ступеню кандидата
юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 – міжнародне право**

Система сучасного міжнародного права є складним комплексом юридичних норм, що характеризуються принциповою єдністю і в той же час впорядкованим поділом на відносно самостійні частини, такі як галузі, підгалузі та інститути міжнародного права. Важливою характерною особливістю розвитку системи міжнародного права є процес її диференціації. Оскільки вникають нові сфери міждержавного співробітництва, то вони потребують відповідного правового регулювання, що обумовлює виникнення нових галузей міжнародного права. Іншими словами сфера міжнародно-правового регулювання постійно розширюється. Якщо класичне міжнародне право XVII-XVIII, та й навіть першої половини XIX століття регулювало порівняно невелику сферу політичних відносин між державами, переважно питання війни та миру, дипломатичних відносин, мирних засобів розв'язання спорів, питання статусу території тощо, то вже у другій половині XIX століття відбувається суттєве розширення кола питань, що регулюється міжнародним правом – починають укладатися міжнародні договори про взаємну правову допомогу, екстрадицію злочинців, з питань рибальства, транспорту і зв'язку, широкого кола питань економічного характеру, охорони певних видів живих морських ресурсів, з питань боротьби з піратством, работоргівлею, розповсюдженням порнографічних видань тощо. Протягом XX століття система міжнародного права набула ще більш розгалуженого характеру. Виникнення нових напрямків міждержавного співробітництва

обумовило появу нових галузей міжнародного права – міжнародного повітряного, космічного, екологічного, інформаційного права, міжнародного права прав людини та міжнародного права охорони культурних цінностей тощо. Міжнародне право навколишнього середовища (або міжнародне екологічне право) є однією з найновіших (його виникнення як самостійної галузі більшість юристів-міжнародників пов'язують з Стокгольмською конференцією з навколишнього середовища 1972 року), але водночас таких, що найбільш активно розвиваються галузей міжнародного права. Одним з нових напрямків міжнародно-правового співробітництва держав у цій сфері є таке співробітництво щодо забезпечення добробуту тварин та захисту їх від жорстокого поводження, що здійснюється як на універсальному, так і на регіональному рівні. Не дивлячись на те, що питання забезпечення добробуту тварин та їхнього захисту від жорстокого поводження потрапило у сферу дії міжнародного права порівняно нещодавно, наявність досить значного нормативного матеріалу (можна згадати такі важливі міжнародно-правові документи як Європейська конвенція про захист тварин при міжнародному перевезенні 1968 року, Європейська конвенція про захист хребетних тварин, що використовуються для дослідних та інших наукових цілей 1986 року, Європейська конвенція про захист тварин, що утримуються на фермах 1976 року, Європейська конвенція про захист домашніх тварин 1987 року), свідчить про велику увагу міжнародного співтовариства до цього питання.

Незважаючи на той факт, що окремі аспекти міжнародно-правового регулювання питання забезпечення добробуту тварин та їхнього захисту від жорстокого поводження розроблялися такими вітчизняними науковцями як Б. В. Бабін, О. В. Буткевич, О. О. Гріненко, Т. Р. Короткий, М. О. Медведєва, О. Р. Поєдинок, Н. В. Хендель та іншими, у вітчизняній науці міжнародного права до сих пір було відсутнє комплексне і всеохоплююче дослідження цієї проблеми. Таким чином, актуальність теми дисертаційного

дослідження Н.І. Зубченко для розвитку вітчизняної науки міжнародного права не може викликати ніяких сумнівів.

Варто відмітити логічну і достатньо продуману наукову структуру роботи Н.І. Зубченко, що дало змогу її автору здійснити глибокий комплексний аналіз міжнародно-правового регулювання співробітництва держав у сфері забезпечення добробуту тварин та захисту їх від жорстокого поводження, а також розробити науково обґрунтовані пропозиції щодо імплементації міжнародно-правових норм та стандартів в цій сфері у законодавство України. Специфіка досліджуваної проблематики обумовила використання дисертанткою не тільки напрацьовань вітчизняних і зарубіжних фахівців в галузі міжнародного права та міжнародного права навколишнього середовища та відповідної нормативно-правової бази, але й великої кількості публікацій етико-філософського характеру. Загалом список використаних дисертантом джерел становить 550 найменувань, що свідчить про глибоке опрацювання дисертанткою величезної кількості доктринальних і нормативних джерел найрізноманітнішого характеру.

Перший розділ дисертаційного дослідження присвячено розкриттю теоретико-правових засад міжнародно-правового регулювання у сфері забезпечення добробуту тварин і їх захисту від жорстокого поводження і в ньому дисертантка досліджує розвиток доктрини міжнародного права у сфері забезпечення добробуту тварин та захисту їх від жорстокого поводження, окрему увагу звертає на етико-філософське підґрунтя правового регулювання забезпечення добробуту тварин та захисту їх від жорстокого поводження, а також показує відмінність між поняттями «добробут тварин» та «захист тварин від жорстокого поводження». У другому розділі дисертаційного дослідження дисертантка досліджує міжнародно-правове регулювання забезпечення добробуту тварин і їх захисту від жорстокого поводження на універсальному та регіональному рівнях. Особливо слід виділити ґрунтовний аналітичний огляд участі держав-членів Ради Європи в конвенціях, які

регламентують поводження з тваринами. Ми повністю погоджуємося з дисертанткою щодо того, що в рамках Ради Європи створено найрозробленіший рівень співпраці в сфері забезпечення добробуту тварин та захисту їх від жорстокого поводження в силу вже прийнятих європейських конвенцій щодо поводження з тваринами (стор. 112 роботи). Не викликає сумнівів також теза авторки про те, що «що пострадянські держави, включаючи Україну, нехтують підписанням та ратифікацією конвенцій, що значно знижує рівень наближення законодавства України зокрема до європейських стандартів забезпечення добробуту тварин та захисту їх від жорстокого поводження» (стор. 112-113). Оскільки саме в рамках європейського правового простору правове регулювання поводження з тваринами отримало найбільший розвиток, то підхід дисертантки до структури дослідження, відповідно до якого окремих третій розділ дисертації присвячено стандартам забезпечення добробуту тварин та захисту їх від жорстокого поводження в європейському правовому просторі, видається цілком логічним і науково обґрунтованим. В цьому розділі авторка глибоко аналізує правове регулювання забезпечення добробуту та захисту від жорстокого поводження сільськогосподарських, домашніх та диких тварин, а також відповідне забезпечення належного поводження з тваринами під час перевезення та використання для експериментів та інших наукових цілей. Четвертий розділ дисертації стосується проблеми імплементації міжнародно-правових норм щодо забезпечення добробуту тварин та їх захисту від жорстокого поводження. В ньому дисертантка зробила розгорнутий огляд імплементації вищезгаданих норм у законодавство таких держав як Великобританія, Німеччина, Чехія, Болгарія, Фінляндія, Данія, Кіпр. Окремий параграф присвячено імплементації міжнародно-правових норм та адаптація до права ЄС національних стандартів щодо забезпечення добробуту тварин та їх захисту від жорстокого поводження в Україні. Ми погоджуємося з твердженням авторки про те, що «Україна має сьогодні катастрофічну ситуацію у сфері захисту тварин від жорстокості, і це

положення продовжує посилюватися» (стор. 190) і вважаємо слушними пропозиції дисертантки щодо змін та доповнень національного законодавства у сфері забезпечення добробуту тварин та їх захисту від жорстокого поводження висловлені на стор. 205-207 роботи.

Отже, на нашу думку дисертантка належним чином обґрунтувала основні положення своєї роботи та зробила їх науково достовірними. Також слід відзначити не тільки високий науковий рівень роботи та глибоке знайомство з нормативними та доктринальними джерелами, але й відповідне оформлення дисертації. Водночас у даній дисертації, як і в кожній оригінальній і самостійній дисертаційній роботі, присутні певні недоліки та положення, які мають дискусійний характер, а саме:

1. На стор. 10 дисертаційної роботи у переліку результатів, що характеризуються науковою новизною і отриманих вперше зазначено: «обґрунтовано наявність **самостійного міжнародно-правового інституту** забезпечення добробуту тварин та захисту їх від жорстокого поводження такими обставинами: **комплексність** (виділено мною. – К.С.), самостійність об'єкта регулювання, значний масив нормативного матеріалу, системний характер принципів міжнародно-правового регулювання забезпечення добробуту тварин та захисту їх від жорстокого поводження». Варто було б в цьому пункті розтлумачити чи мається на увазі інститут міжнародного права охорони навколишнього середовища, чи саме комплексний інститут, що включає до себе норми різних галузей міжнародного права, і якщо так, то яких саме. Судячи з тексту самої дисертації, зокрема стор. 28 (також 63) авторка наполягає саме на існуванні комплексного інституту міжнародно-правового регулювання забезпечення добробуту тварин та захисту їх від жорстокого поводження. На цій же стор. 28 (а також 63) дисертантка висловлює досить сумнівне твердження, що **«тематика міжнародного права навколишнього середовища** та особливо тематика сфери забезпечення добробуту тварин та

захисту їх від жорстокого поводження не *може бути віднесена до однієї галузі міжнародного чи національного права* (виділено мною. – К.С.)». З нашої точки зору, якщо щодо тематики добробуту тварин та захисту їх від жорстокого поводження можна вести дискусію щодо віднесення чи невіднесення її до міжнародного права навколишнього середовища, то твердження про те, що міжнародне право навколишнього середовища не є окремою галуззю міжнародного права спірне. Адже теза про існування такої окремої галузі міжнародного публічного права знайшла широке визнання як в зарубіжній, так і у вітчизняній міжнародно-правовій доктрині. Якщо авторка заперечує існування такої галузі міжнародного права, то, на наш погляд, потрібно навести додаткові аргументи на користь такої позиції.

2. Також серед положень, які як зазначено на стор. 11 роботи, були вдосконалені авторкою дисертаційного дослідження, зазначається «концептуальні підходи до регулювання забезпечення добробуту тварин та захисту їх від жорстокого поводження в доктрині міжнародного права». Варто було б більш конкретно сформулювати це положення і чітко зазначити в чому саме полягає вдосконалення тих чи інших доктринальних підходів.

3. Під час підготовки дисертаційного дослідження, як вже зазначалося вище, авторка використала надзвичайно велику як для кандидатської дисертації кількість джерел – 550, причому переважна частина з них іноземні. Однак, поза увагою дисертантки залишився ряд сучасних вітчизняних публікацій (зокрема *Коробко І. Роль ООН у формуванні міжнародно-правових стандартів добробуту тварин // Український часопис міжнародного права. - № 1-2, 2014; Коробко І. Міжнародно-правові стандарти захисту домашніх тварин від жорстокого поводження // Український часопис міжнародного права. - № 1, 2013; Коробко І. Міжнародно-правові стандарти захисту домашніх тварин під час міжнародних перевезень // Український часопис міжнародного права. - № 1, 2015*), які варто було б використати, особливо

враховуючи вкрай обмежену кількість публікацій вітчизняних юристів-міжнародників з цієї проблематики.

Однак ці поодинокі недоліки та дискусійні моменти жодною мірою не впливають на загальне позитивне враження від роботи, яка виконана на високому науковому рівні і відповідає всім вимогам, що висуваються до дисертаційних досліджень. З нашої точки зору, дисертаційна робота Зубченко Н. І. є ґрунтовним науковим дослідженням, що свідчить про вирішення важливої наукової проблеми, яка стосується міжнародно-правового регулювання співробітництва держав у сфері забезпечення добробуту тварин та їх захисту від жорстокого поводження. Робота повністю відповідає спеціальності 12.00.11 – міжнародне право. Автореферат дисертації написано чітко і логічно, він належним чином відображає зміст основних положень дисертації, які також викладені у 18 публікаціях.

Таким чином, можна констатувати, що подана на захист дисертація «Міжнародно-правове співробітництво держав у сфері забезпечення добробуту тварин та їх захисту від жорстокого поводження», за своїм науковим рівнем, одержаними результатами, теоретичними обґрунтуванням висновків і пропозицій повною мірою відповідає встановленим вимогам п. 9, 11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор – ЗУБЧЕНКО Надія Ігорівна – заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 – міжнародне право.

Офіційний опонент:

**Старший науковий співробітник
відділу міжнародного права та
порівняльного правознавства
Інституту держави і права
ім. В.М. Корецького НАН
України, кандидат юридичних
наук,**

старший науковий співробітник

К.О. Савчук

